

Transformatie

van een veilig en pedagogisch klimaat in de school naar de sportvereniging

Het creëren van een veilig leerklimaat op school vraagt om een gerichte organisatiebrede aanpak van alle professionals die daar werkzaam zijn. Ook binnen een sportvereniging moet er sprake zijn van een organisatiebrede aanpak om tot een verenigingsbreed gedragen veilig sportklimaat te komen. Kan de uit het onderwijs afkomstige methodiek van Positive Behaviour Support (PBS) een helpende hand bieden bij de sportvereniging?

TEKST ARNOLD BRONKHORST EN HAROLD HOFENK **FOTO** ANITA RIEMERSMA

In toenemende mate richten beleidsmakers, bestuurders en coaches zich op het thema: een veilig sportklimaat. Waar het creëren van een veilige omgeving in het onderwijs al vele jaren een aandachtsgebied is, wordt dit in de georganiseerde sport ook steeds meer gezien als een belangrijke voorwaarde opdat kinderen met plezier kunnen sporten. Sinds 2011 bestaat het actieplan: “Naar een veiliger sportklimaat”. Uit de laatste tussenevaluatie van dit actieplan (Romijn, Van Kalmthout, & Breedveld, 2015) lijkt dat het actieplan effect heeft, want besturen van sportverenigingen worden zich steeds bewuster van het belang

van een veilig sportklimaat en trachten hier meer en meer aandacht aan te geven. In dezelfde tussenevaluatie vragen experts zich echter af hoe het aanbod dat vanuit het actieplan is ontwikkeld, binnen sportverenigingen wordt geïmplementeerd. Doordat de werkwijze veelal losse maatregelen betreft en er vaak geen follow-up plaatsvindt, spreken de experts over een implementatieprobleem. Tevens ontbreekt het vaak aan productieve samenwerking op lokaal niveau. Bevraagde besturen van sportverenigingen erkennen dit probleem.

(School-Wide) Positive Behaviour Support

In het onderwijs is relatief veel aandacht voor het pedagogische klimaat. Steeds meer scholen maken gebruik van de methode PBS. Deze in de Verenigde Staten succesvol bevonden methode is in 2008 naar Nederland overgevoerd. Uit Amerikaans en Noors onderzoek (o.a. Horner et al., 2009) is naar voren gekomen dat PBS bijdraagt aan de afname van het aantal gedragsincidenten, verbetering van leerresultaten en het doen ontstaan van een positief, veilig en voorspelbaar schoolklimaat. PBS is echter geen kant-en-klare methode, maar een aanpak die uitgaat van vijf pijlers (zie figuur 1).

Voor een uitgebreidere beschrijving van de PBS-methodiek en een voorbeeld van een implementatiestappenplan in een onderwijssetting verwijzen wij naar het artikel van Goei et al. (2011).

PBS in een sportvereniging

Het succes van PBS in het onderwijs heeft ook een aantal PBS-coaches (zie figuur 1) nieuwsgierig gemaakt naar de vraag of deze methode ook succesvol kan zijn in de sport. Kan PBS voor een sportvereniging ook bijdragen aan een veiligere sportomgeving? De afgelopen jaren is daarom op verschillende wijze een aantal, van elkaar losstaande, initiatieven gestart om PBS in een sportvereniging in te voeren. Om te achterhalen hoe de PBS-methode binnen deze sportverenigingen is geïmplementeerd en welke resultaten er tot op heden zijn geboekt,

Respondent	Inge Reijnders	Marc Orval	Berry Bakker	Barbara Janssens	Michael von Bonninghausen
Functie	Trainster van meisjesteam en PBS-coach	Sportpedagoog	VSK-coach vanuit KNVB en PBS-coach	PBS-coach	PBS-coach
Projectlocatie	Vv Oranje Nassau (Groningen)	Omnivereniging sv Velden (Venlo)	AFC Arnhem (Arnhem)	LHC Roomburg (Leiden)	USV Elinkwijk (Utrecht)
Tak(ken) van Sport	Volleybal	Korfbal, voetbal, volleybal, tafeltennis, badminton	Voetbal	Hockey	Voetbal
Omvang vereniging	Klein	Groot	Midden	Groot	Midden
Vitaliteit verenigingen	Voldoende	Goed	Onvoldoende	Goed	Voldoende
SES leden	Midden	Midden	Laag	Hoog	Laag

is er een verkennende tussenevaluatie uitgevoerd met de vijf initiatiefnemers (vanaf nu respondenten). Er is hierbij een semigestructureerd interviewmethode gehanteerd. Doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in hoeverre de PBS-methode succesvol kan zijn in een sportvereniging en om de aanpak door te ontwikkelen zodat het beter afgestemd is op de context van de sport.

Ervaringen met PBS in de sport

Omdat de aard en omvang van de pilotlocaties behoorlijk varieerden en geleid hebben tot verschillende interventiestrategieën, staan in figuur 2 schematisch een aantal specifieke kenmerken van elke projectlocatie zoals deze door de respondenten ervaren zijn.

Figuur 2: vijf contexten

Om inzicht te krijgen in elke context, het verloop van het traject, de succes en faalfactoren en de ervaren verschillen met PBS in het onderwijs, zijn er vragen gesteld naar omgeving, input, throughput en output. Enkele uitkomsten staan hieronder beschreven.

1 Hoe zijn de respondenten gestart?

In een school komt PBS eigenlijk altijd via de directie de school in. Binnen deze vijf projecten zijn de respondenten elk op hun eigen manier de vereniging in gekomen. Inge is als trainster begonnen met het hanteren van de twee pijlers 'preventie' en 'positieve benadering'. Barbera en Berry zijn via het bestuur de vereniging binnengekomen. Michael is in eerste instantie in contact geraakt met de voorzitter van het jeugdbestuur en Marc is als verenigingspedagoog in dienst van de gemeente Venlo direct gestart in de keten met meerdere verenigingen en netwerkpartners (o.a. een school).

Inge: "Ik vond het belangrijk om de gedragsverwachtingen samen met de pupillen op te stellen. Ze zijn nu eigenaar van hun zelf bedachte waarden."

Marc: "Een concreet incident was aanleiding om een

start te maken met PBS in de sport." Het is daarna van belang om tegelijk top-down en bottom-up invulling te geven aan je interventiestrategie. Dat geeft de meeste kans van slagen."

2 Welke input-verschillen ten opzichte van een school in de 'personele' sfeer ervoeren de respondenten?

Daar waar het op school betaalde krachten betreft, die circa 26 uur per week optrekken met de kinderen krijgen de respondenten bij een sportvereniging met vrijwilligers te maken die in 2 tot maximaal 4 uur kunnen inspelen op het gedrag van kinderen. Bij veel verenigingen is alleen het werven van vrijwilligers al een lastige zaak. Ook gegeven het grote verloop van vrijwilligers bij een sportvereniging lijkt een driejarig traject, wat op school gebruikelijk is, hier niet wenselijk.

Barbera: "Bij een vereniging heb je vaak relatief weinig mensen die echt betrokken zijn. Je vist steeds in dezelfde vijver. De vrijwilligers lopen mee met hun kinderen. Van F naar E naar D etc. Je moet het eigenlijk binnen 1 jaar hebben staan."

Berry: "Eigenlijk moet je voortborduren op de energie die al aanwezig is. In een driejarig traject krijg je de mensen niet mee. Niet alleen praten, maar snel zichtbaar resultaat."

3 Welke throughput-verschillen in de organisatorische zin ervoeren de respondenten?

Je hebt te maken met vrijwilligers. Die handelen veelal vanuit intrinsieke motivatie, zijn daarentegen vaak niet geschoold, maken een afweging qua tijdsinvestering en in een aantal gevallen is een 'eigen kind' onderdeel van de inzet en afweging die gemaakt wordt. Op school is er uiteraard sprake van een dienstverband en scholing. Daarnaast zijn er bij een sportvereniging veel meer vertakkingen (teams versus klassen) die maken dat het draagvlak creëren en implementeren complex is. Ook al heb je binnen je eigen club een veilig sportklimaat kunnen creëren, je hebt ook te

maken met een tegenstander die lastiger te bereiken/beïnvloeden is.

Barbera: "Het aantal stakeholders bij een vereniging is veel groter dan bij het onderwijs. Pupillen, trainers, coaches, ouders toeschouwers van de eigen club. En dan ook diezelfde van de tegenpartij. En daar heb je nog veel minder invloed op..."

Michael: "Een interventie vasthouden is altijd moeilijk. Het valt of staat bij de continuïteit van de randvoorwaarden. Het moet niet hangen aan één persoon, maar aan een heel team."

4 Welke output-verschillen en overeenkomsten in interactie met de kinderen ervoeren de respondenten?

Een school is een plek waar het gezamenlijke leerklimaat gericht is op het beste uit jezelf en anderen te halen. Dit is vergelijkbaar met een

trainingssituatie. Daar kun je dezelfde beloningsprincipes toepassen al stuit je wel op een aantal praktische problemen. Op het wedstrijdveld binnen de sport speelt de factor wedijver een prominente rol. Die mindset strookt lang niet altijd met het ontwikkelingsgerichte gedachtengoed.

Inge: "Het is helemaal niet handig om met tokens te werken zoals in het onderwijs. Waar laat je die tijdens het sporten. Ik werk vooral met duimen en schouderklopjes."

Marc: "Willen winnen versus PBS kan lastig zijn. Mijn boodschap is: Met PBS in de sport boek je winst en win je uiteindelijk meer..."

Beschouwend

In deze verkennende tussenevaluatie zijn er door vijf ervaringsdeskundigen een aantal inzichten gegeven waar rekening mee gehouden wordt in de verdere ontwikkeling van de PBS-methode in de sport. Ten eerste moet gezegd worden dat er binnen deze tussenevaluatie nog geen sprake was van een succesvol afgerond traject. Wel zien we een trajecten die veelbelovend zijn gestart, maar ook een aantal die voortijdig gestaakt zijn. Als oorzaak voor deze vroegtijdige staking werd aangegeven dat er bij de desbetreffende vereniging dan geen stevige organisatie (c.q. bestuur) aanwezig was. Dit lijkt dus in ieder geval een belangrijke voorwaarde om een PBS-traject te starten. Ten tweede kan gesteld worden dat de PBS-methode niet een-op-een toegepast kan worden op een sportvereniging. Onder andere de aanwezigheid van (goedwillende) vrijwilligers met weinig pedagogische bagage, gebrek aan middelen binnen een vereniging en de diversiteit van meningen binnen de club maken het traject complexer. Toch zien de respondenten ook dat dezelfde waarden die binnen een school gedeeld worden, ook binnen hun sportverenigingen naar voren komen. Dit geeft aanknopingspunten, maar er zal verder gezocht moeten worden om de PBS-methodiek passend te maken voor de sport.

Vragen die open staan voor vervolgonderzoek luiden daarom ook:

- Op welke wijze kan PBS effectief zijn binnen een sportcontext?
- Biedt PBS na de nodige generieke en specifieke aanpassingen voldoende houvast om een veilig sportklimaat te realiseren?
- Kunnen (onderdelen van) PBS geïntegreerd worden in (bij)scholingen en kaderopleidingen van bestuurders, trainers en coaches? ■

Drs. Harold Hofenk is projectleider aan het Instituut voor Sportstudies van de Hanzehogeschool en lid van het lectoraat Sportpedagogiek

Drs. Arnold Bronkhorst is hogeschooldocent aan de Calo van de Hogeschool Windesheim en lid van het lectoraat Sportpedagogiek;

Drs. Nicolette Schippers-van Veldhoven is lector Sportpedagogiek van de Hogeschool Windesheim en senior adviseur research & intelligence bij NOC*NSF.

Referenties

Hieronder staan de voornaamste bronnen vermeld. Overige bronnen zijn bij de auteurs op te vragen.

Goei, S. L., Nelen, M., Oudheusden, M. V., Bruïne, E. D., Piscaer, D., Roozeboom, C., Schoorel, B., &

Blok, R. (2011). Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs: SWPBS. *Remedial, tijdschrift voor leer-en gedragsproblemen in het vol/bve*, 5(2), 15-21

Horner, R., Sugai, G., Smolkowski, K., Eber, L., Nakasato, J., Todd, A. & Esperanza, J. (2009). A

randomized, wait-list controlled effectiveness trial assessing schoolwide positive behaviour support in elementary schools. *Journal of positive behaviour interventions*, 11 (3), 133-144.

Romijn, D., Kalmthout, J. V., & Breedveld, K. (2015). *VSK monitor 2015: voortgangsrapportage actieplan 'naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut

Contact:
h.g.hofenk@pl.hanze.nl

Kernwoorden:
Positive Behaviour Support, PBS, pedagogisch klimaat, sportvereniging, sportbeleid

Schoolbrede aanpak op basis van gedeelde waarden

PBS wordt in alle lagen van de organisatie onder begeleiding van een opgeleide PBS-coach ingevoerd. De methode richt zich niet alleen op de klas maar heeft invloed op het gedrag van alle in de organisatie werkende professionals.

Preventie

In de PBS-methode worden drie groepen leerlingen onderscheiden: 80% van de leerlingen heeft voldoende aan een school brede ondersteuning van preventieve maatregelen om het verwachte gedrag te stimuleren (bijvoorbeeld het belonen van positief gedrag). Voor 15% van de leerlingen worden specifieke interventies aangeboden die toe te passen zijn op klassenniveau (bijvoorbeeld extra scholing in zelfmanagement). Individuele interventies zijn nodig voor de laatste 5% van de leerlingen (bijvoorbeeld het opstellen van een individueel gedragsinterventieplan).

Positieve benadering en het onderwijzen van verwachtingen

Aangedreven door leertheorieën wordt het belonen van gewenst gedrag gezien als een krachtig middel om gedragsverandering tot stand te brengen. Binnen de PBS-methode gaat daarom veel aandacht uit naar het systematisch bekrachtigen van goed gedrag.

Besluitvorming op basis van gegevens

Door een samengestelde projectgroep waar o. a. docenten, directieleden en ouders in plaatsnemen, wordt systematisch data verzameld. Deze data stuurt de besluitvorming van de projectgroep rondom de interventies. Denk hierbij aan cijfers van o.a. incidenten en afwezigheid maar ook welzijn.

Samenwerking met ouders en ketenpartners

Het bekende gezegde *it takes a village to raise a child* gaat ook binnen deze methode op. In PBS worden diverse betrokkenen rondom het kind proactief benadert om mee samen te werken (o.a. ouders, schoonmakers en winkeliers).

Figuur 2